

ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΕΙΚΤΗ

SET11: ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

ΟΡΙΣΜΟΣ - ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ

Ο δείκτης προσδιορίζει την ταξινόμηση (α) όλων των αστικών κέντρων και των πρωτευουσών των νομών της Ζώνης IV κατά πληθυσμιακό μέγεθος, (β) των αστικών κέντρων άνω των 30.000 κατοίκων κατά πληθυσμιακό μέγεθος σε σχέση με το εθνικό αστικό σύστημα, και (γ) των αστικών κέντρων στο Ευρωπαϊκό αστικό σύστημα.

Η σκοπιμότητα του δείκτη έγκειται στη γνώση των μακροσκοπικών επιδράσεων της βελτίωσης της μεταφορικής υποδομής στην ενδυνάμωση και διασύνδεση του αστικού συστήματος του βορειοελλαδικού χώρου.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ -ΕΚΤΙΜΗΣΗ

Στη Ζώνη IV¹ βρίσκονται 28 αστικά κέντρα, εκ των οποίων τα 14 ανήκουν στη Ζώνη II². Από την άποψη της πληθυσμιακής ταξινόμησης υπάρχουν ένα κέντρο που έχει χαρακτήρα μητροπολιτικής περιοχής, η Θεσσαλονίκη, με πληθυσμό 1 εκ. κατοίκους (πληθυσμός Πολεοδομικού Συγκροτήματος 800 χιλ. κατοίκους) και δύο κέντρα άνω των 100 χιλ. κατοίκων, η Λάρισα και ο Βόλος, και τα δύο στη Ζώνη III³. Από τα υπόλοιπα αστικά κέντρα με πληθυσμό κάτω των 100 χιλ. κατοίκων, πέντε έχουν μέγεθος άνω των 50.000, επτά 30.000-50.000, και τα υπόλοιπα δεκατρία έχουν λιγότερο από 30.000 κατοίκους.

Αστικά κέντρα, σύμφωνα με τον ορισμό που υιοθετεί ο δείκτης δηλαδή με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, υπάρχουν σε όλους τους Νομούς της Ζώνης IV εκτός από το Νομούς Χαλκιδικής και Θεσπρωτίας. Οι μεγαλύτεροι οικισμοί των Νομών αυτών είναι ο Πολύγυρος και η Ηγουμενίτσα.

Σε σύγκριση με το 1991, στα έξι πρώτα αστικά κέντρα (Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Βόλος, Ιωάννινα, Καβάλα, Σέρρες) υπήρχε μία αλλαγή θέσης. Η Λάρισα τη δεκαετία 1991-

¹ Η Ζώνη IV αποτελείται από τις Περιφέρειες διέλευσης της Εγνατίας Οδού: Ήπειρος, Θεσσαλία, Δυτική Μακεδονία, Κεντρική Μακεδονία, Ανατολική Μακεδονία & Θράκη.

² Η Ζώνη II αποτελείται από τους Νομούς διέλευσης του άξονα (11 Νομοί - Νομοί Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Γρεβενών, Κοζάνης, Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Σερρών, Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου)

³ Η Ζώνη III αποτελείται από τους Νομούς διέλευσης των όλων των κάθετων αξόνων (13 Νομοί - Νομοί Καστοριάς, Κιλκίς, Δράμας, Φλωρίνης, Χαλκιδικής, Πρέβεζας, Καρδίτσας, Τρικάλων, Άρτας, Πέλλας, Λάρισας, Μαγνησίας)

2001, ξεπέρασε τον Βόλο σε μόνιμο πληθυσμό και ανέβηκε στη δεύτερη θέση. Οι πρωτεύουσες των νομών της Θράκης (Αλεξανδρούπολη, Ξάνθη, Κομοτηνή) παρουσίασαν την μεγαλύτερη βελτίωση της σχετικής θέσης και το 2001 καταλαμβάνουν την 9η, 10η και 11η θέση αντίστοιχα, ενώ τη μεγαλύτερη μείωση της σχετικής θέσης εμφάνισαν οι πόλεις Δράμα και Βέροια.

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ* ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΕΠΙΡΡΟΗΣ IV, 1991 - 2001						
ΠΟΛΗ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ 2001	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ 1991	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΘΕΣΗΣ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ**
Θεσσαλονίκη (ΕΠΘ)	1.013.292	1	906.530	1	-	1
Λάρισα	131.095	2	118.090	3	1	1
Βόλος (Π.Σ.)	127.887	3	118.637	2	-1	2
Ιωάννινα (Π.Σ.)	81.144	4	73.663	4	-	1
Καβάλα	59.222	5	57.461	5	-	2
Σέρρες	55.996	6	51.640	6	-	2
Κατερίνη (Π.Σ.)	55.586	7	48.034	8	1	2
Τρίκαλα	54.605	8	48.857	7	-1	2
Αλεξανδρούπολη	49.724	9	38.939	11	2	2
Ξάνθη	46.457	10	38.775	12	2	2
Κομοτηνή	44.421	11	38.532	13	2	1
Δράμα	43.934	12	39.539	9	-3	2
Βέροια	43.394	13	39.468	10	-3	2
Κοζάνη	37.893	14	34.138	14	-	1
Καρδίτσα	35.750	15	32.884	15	-	2
Πτολεμαΐδα	29.974	16	26.502	16	-	2
Γιαννιτσά	26.677	17	22.765	17	-	3
Αρτα	22.390	18	21.170	18	-	2
Νάουσα	20.144	19	19.902	19	-	3
Έδεσσα	18.493	20	17.352	20	-	2
Κιλκίς	17.744	21	12.276	22	1	2
Πρέβεζα	16.894	22	14.421	21	-1	2
Καστοριά	15.615	23	16.156	23	-	2
Ορεσιτιάδα	15.438	24	13.296	24	-	2
Φλώρινα	14.985	25	12.849	25	-	2
Αλεξάνδρεια	14.023	26	12.718	26	-	3
Γρεβενά	11.788	27	10.519	28	1	2
Τύρναβος	11.700	28	12.309	27	-1	3
Ηγουμενίτσα	9.262	29	7.290	29	-	2
Πολύγυρος	5.090	30	4.671	30	-	2

Πηγές πρωτογενών δεδομένων: ΕΣΥΕ, 2000. Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ηπείρου (ΦΕΚ-1451/Β/6-10-03), Δυτικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-1472/Β/9-10-03), Κεντρικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-218/Β/6-2-04), Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (ΦΕΚ 1471Β' /9-10-2003) και Θεσσαλίας (ΦΕΚ-1484/Β/10-10-03).

* Οικισμοί με πληθυσμό > 10.000 κατ. συμπεριλαμβανομένων της Ηγουμενίτσας (άκρο του άξονα και πρωτεύουσα του Ν. Θεσπρωτίας) και του Πολύγυρου (πρωτεύουσα του Ν. Χαλκιδικής).

** Κατηγοριοποίηση βάση των αντίστοιχων Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ* ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ, 1991 - 2001					
ΠΟΛΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ 2001	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ 1991	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΘΕΣΗΣ
Αθήνα (ΕΠΑ)	3.891.041	1	3.591.799	1	-
Θεσσαλονίκη (ΕΠΘ)	1.013.292	2	906.530	2	-
Πάτρα (ΠΣ)	193.843	3	176.047	3	-
Ηράκλειο (ΠΣ)	149.547	4	134.545	4	-
Λάρισα	131.095	5	118.090	6	1
Βόλος (ΠΣ)	127.887	6	118.637	5	-1
Χανιά(ΠΣ)	82.551	7	72.887	8	1
Ιωάννινα (ΠΣ)	81.144	8	73.663	7	-1
Χαλκίδα (ΠΣ)	68.509	9	63.814	9	-
Καβάλα	59.222	10	57.461	10	-
Αγρίνιο (ΠΣ)	58.905	11	54.972	11	-
Καλαμάτα (ΠΣ)	58.432	12	50.910	13	1
Σέρρες	55.996	13	51.640	12	-1
Κατερίνη (ΠΣ)	55.586	14	48.034	15	1
Τρίκαλα	54.605	15	48.857	14	-1
Ρόδος	53.640	16	46.372	17	1
Λαμία	50.551	18	47.119	21	3
Αλεξανδρούπολη	49.724	17	38.939	16	-1
Ξάνθη	46.457	19	38.775	22	3
Κομοτηνή	44.421	20	38.532	23	3
Βέροια	43.934	21	39.539	19	-2
Δράμα	43.394	22	39.468	20	-2
Κέρκυρα (ΠΣ)	41.100	23	39.766	18	-5
Κοζάνη	37.893	24	34.138	24	-
Καρδίτσα	35.750	25	32.884	25	-
Χίος (ΠΣ)	33.489	26	32.405	26	-
Ρέθυμνο (ΠΣ)	31.234	27	26.296	27	-

Πηγή πρωτογενών δεδομένων: ΕΣΥΕ, 1991 και 2001
* Οικισμοί με πληθυσμό > 30.000 κατ.

Σε σύγκριση με το σύνολο Χώρας, στη Ζώνη IV ανήκουν 15 από τις 27 πόλεις άνω των 30.000. Βεβαίως στο αστικό σύστημα της Χώρας κυρίαρχη είναι θέση της Αθήνας (που αντιπροσωπεύει το 59% του πληθυσμού των αστικών κέντρων άνω των 30.000 κατοίκων) και δευτερευόντως η Θεσσαλονίκη (με 15% του ίδιου πληθυσμού). Ακολουθούν η Πάτρα, το Ηράκλειο και το δίπολο της Ζώνης III Λάρισα-Βόλος. Η μεγαλύτερη βελτίωση σχετικής θέσης στη χώρα παρουσίασαν η Λαμία και δύο πόλεις της Θράκης (Ξάνθη και Κομοτηνή), ενώ τη μεγαλύτερη πτώση της σχετικής θέσης εμφάνισε η Κέρκυρα.

Εκτός από την ταξινόμηση κατά πληθυσμιακό μέγεθος, μια άλλη κατάταξη των αστικών κέντρων δίνεται από το ευρωπαϊκό δίκτυο παρατηρητηρίων του προγράμματος ESPON χρησιμοποιώντας την έννοια των Λειτουργικών Αστικών Περιοχών (FUAs), όπως τις ορίζει η μελέτη ESPON 1.1.1 «Πολυκεντρισμός». Η κατάταξη των Λειτουργικών Αστικών Περιοχών λαμβάνει υπόψη κριτήρια που αφορούν τον αριθμό των κατοίκων, τις μεταφορές, το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης, τις λειτουργίες λήψης αποφάσεων, τη διοίκηση, τη βιομηχανία και τις τουριστικές λειτουργίες.

Από το παραπάνω πρόγραμμα ορίζονται 1.595 Λειτουργικές Αστικές Περιοχές συνολικά στον ευρωπαϊκό χώρο. Στην Ελλάδα καταγράφονται 45 FUAs, εκ των οποίων οι 22 βρίσκονται στη Ζώνη Επιρροής IV. Από τις 45 Λειτουργικές Αστικές Περιοχές της Ελλάδας, μόνο η μία (Αθήνα) ορίζεται ως μητροπολιτική περιοχή (MEGA), οι 7 ορίζονται ως FUAs με διακρατική ή εθνική σημασία, ενώ οι υπόλοιπες 37 ορίζονται ως FUAs με περιφερειακή ή τοπική σημασία. Στη Ζώνη IV, 2 (Θεσσαλονίκη, Λάρισα) ορίζονται ως FUAs με διακρατική ή εθνική σημασία, ενώ οι υπόλοιπες 20 ορίζονται ως FUAs με περιφερειακή ή τοπική σημασία.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ				
Χώρα	Αριθμός			Σύνολο
	MEGAs	FUAs με διακρατική ή εθνική σημασία	FUAs με περιφερειακή ή τοπική σημασία	
Ζώνη Επιρροής IV	-	2	20	22
Ελλάδα	1	7	37	45
Ευρώπη	76	261	1.258	1.595

ΠΗΓΗ: ESPON project, 1.1.1
http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/259/648/index_EN.html

Μία ακόμη κατάταξη των αστικών κέντρων κάθε Περιφέρειας της Ζώνης IV, δίνεται από το θεσμοθετημένο χωροταξικό σχεδιασμό και συγκεκριμένα από τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Περιφερειών της Ζώνης IV. Με βάση αυτά γίνεται μία καταγραφή των οικιστικών κέντρων πρώτου, δεύτερου και τρίτου επιπέδου. Στη Ζώνη IV υπάρχουν πέντε οικισμοί πρώτου επιπέδου και είναι οι πρωτεύουσες των Περιφερειών (Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Ιωάννινα, Κομοτηνή και Κοζάνη), 21 οικισμοί δεύτερου επιπέδου, που είναι πρωτεύουσες των Νομών και 34 οικισμοί τρίτου επιπέδου. Στη Ζώνη Επιρροής II συγκεντρώνονται 4 από τους 5 οικισμούς πρώτου επιπέδου της Ζώνης IV, το 42,9% των οικισμών δεύτερου επιπέδου και το 50% των οικισμών τρίτου επιπέδου.

Όσον αφορά την κατανομή των οικιστικών κέντρων ανά Περιφέρεια, η Κεντρική Μακεδονία έχει 6 οικιστικά κέντρα 2^{ου} επιπέδου, ακολουθεί η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη με 5 και η Δυτική Μακεδονία με τρία, ενώ τα λιγότερα βρίσκονται στις Περιφέρειες Ηπείρου και Θεσσαλίας, που έχουν από τρία. Τα περισσότερα οικιστικά κέντρα 3^{ου} επιπέδου βρίσκονται στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και στη

Θεσσαλία, οι οποίες έχουν από 20 και 19 αντίστοιχα. Ακολουθεί η Κεντρική Μακεδονία με 13, ενώ τα λιγότερα βρίσκονται στη Δυτική Μακεδονία και στην Ήπειρο, που έχουν από 9 και 7.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ								
Ζώνη Επιρροής / Περιφέρεια	1 ^ο επιπέδου		2 ^ο επιπέδου		3 ^ο επιπέδου		Σύνολο (όλοι οι οικισμοί 1 ^ο , 2 ^ο και 3 ^ο επιπέδου)	
	Αριθμός	Ποσοστό στη Ζώνη IV	Αριθμός	Ποσοστό στη Ζώνη IV	Αριθμός	Ποσοστό στη Ζώνη IV	Αριθμός	Ποσοστό στη Ζώνη IV
Αν. Μακεδονία και Θράκη	1	20%	5	23,8%	20	29,4%	26	28%
Κεντρική Μακεδονία	1	20%	6	28,6%	13	19,1%	20	21%
Δυτική Μακεδονία	1	20%	4	19,0%	9	13,2%	14	15%
Ήπειρος	1	20%	3	14,3%	7	10,3%	11	12%
Θεσσαλία	1	20%	3	14,3%	19	27,9%	23	24%
Ζώνη Επιρροής II	4	80%	9	42,9%	34	50,0%	47	50%
Ζώνη Επιρροής III	1	20%	12	57,1%	34	50,0%	47	50%
Ζώνη Επιρροής IV	5	100%	21	100,0%	68	100,0%	94	100%

Πηγές πρωτογενών δεδομένων: Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ηπείρου (ΦΕΚ-1451/Β/6-10-03), Δυτικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-1472/Β/9-10-03), Κεντρικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-218/Β/6-2-04), Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (ΦΕΚ 1471Β' /9-10-2003) και Θεσσαλίας (ΦΕΚ-1484/Β/10-10-03).

ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΑ

Πηγές

Για τον υπολογισμό του δείκτη χρησιμοποιήθηκε ο Μόνιμος Πληθυσμός των Απογραφών της ΕΣΥΕ, 1991 και 2001. Για τις Λειτουργικές Αστικές Περιοχές χρησιμοποιήθηκε η βάση δεδομένων της μελέτης ESPON 1.1.1. (<http://www.espon.eu/>). Τα δεδομένα για τα επίπεδα οικισμών της Ζώνης Επιρροής IV, προέρχονται από τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ηπείρου (ΦΕΚ-1451/Β/6-10-03), Δυτικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-1472/Β/9-10-03), Κεντρικής Μακεδονίας (ΦΕΚ-218/Β/6-2-04), Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (ΦΕΚ 1471Β' /9-10-2003) και Θεσσαλίας (ΦΕΚ-1484/Β/10-10-03).

Μεθοδολογία

Ως αστικά κέντρα θεωρούνται οι πόλεις που έχουν πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων. Κατ' εξαίρεση, στον υπολογισμό του δείκτη συμπεριλαμβάνονται η Ηγουμενίτσα και ο Πολύγυρος, ο πληθυσμός των οποίων είναι μικρότερος των 10.000, επειδή η πρώτη αποτελεί ακροτελεύτιο κόμβο της Εγνατίας ενώ και οι δύο

αποτελούν τους μεγαλύτερους οικισμούς και τις πρωτεύουσες των Νομών όπου ανήκουν. Για τη σύγκριση με το σύνολο Χώρας λαμβάνονται τα μεγαλύτερα σε μέγεθος κέντρα και ως τέτοιο όριο θεωρήθηκε ο μόνιμος πληθυσμός των 30.000 κατοίκων. Οι πόλεις που καταγράφονται ως Πολεοδομικά Συγκροτήματα (ΠΣ) στην απογραφή του 1991 υπολογίζονται από τον δείκτη, επίσης, ως ΠΣ και το 2001. Για τη Θεσσαλονίκη χρησιμοποιήθηκε αντί του ΠΣ η Ευρύτερη Περιοχή Θεσσαλονίκης (ΕΠΘ), όπως ορίζεται από το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης και ομοίως για την Αθήνα η Ευρύτερη Περιοχή Αθήνας (ΕΠΑ). Ο υπολογισμός του πληθυσμού των Π.Σ., της ΕΠΘ και της ΕΠΑ έγινε με τη χρήση του Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών του Παρατηρητηρίου.

Οι ορισμοί τόσο για τις Λειτουργικές Αστικές Περιοχές (FUAs) όσο και για τις επί μέρους κατηγορίες τους (π.χ. Μητροπολιτικές Περιοχές - MEGAs) λήφθηκαν από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ESPON 1.1.1.

(http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/259/648/index_EN.html)